

OOK 'S WINTERS VLEERMUIZEN IN ZUID- HOLLANDSE KERKEN

Kees Mostert, Jan Wondergem & Rudy van der Kuil

In het vorige nummer van Zoogdier is te lezen in hoeverre vleermuizen kerkgebouwen in Zuid-Holland nog gebruiken als zomerverblijfplaats. Tijdens dit onderzoek is tevens geïnformeerd naar eventueel aanwezige ondergrondse ruimten onder de bezochte kerkgebouwen. Deze ruimten zouden geschikt kunnen zijn als overwinteringsplaats voor vleermuizen. Inmiddels zijn de betreffende kerken in de winterperiode bezocht, en met resultaat.

Niet alle vleermuissoorten zijn voor hun overwintering aangewezen op ondergrondse, vochtige en vorstvrije ruimten, zoals kelders, bunkers en groeven. Van dwergvleermuis en laatvlieger is bekend dat zij vooral overwinteren in allerlei voor de mens vaak onzichtbare ruimten in gebouwen, zoals spouwmuuren e.d. Deze soorten stellen dan ook andere eisen aan hun overwinteringsplaatsen

dan de meeste andere soorten; ze worden maar zelden in ondergrondse ruimten aangetroffen. Die worden voornamelijk bevolkt door vertegenwoordigers van de *Myotis*- en *Plecotus*-familie.

Ondergronds

Van de 141 kerkgebouwen die in de jaren 1993-1995 in Zuid-Holland werden bezocht (Mostert et al. 1996), bleken er 13 ondergrondse ruimten te hebben, die ook nog toegankelijk waren voor mensen, hoewel dat niet altijd meeviel. Inspecties van deze ruimten in de winterperiode eindigden vaak in een teleurstelling. De meeste kelders zijn veel te warm of te droog voor overwinterende vleermuizen. Bovendien hebben sommige ruimten een zeer modderige en stinkende bodem. Ook komt het meer dan eens voor dat een dergelijke ruimte indringend stinkt naar schoonmaakmiddelen die met grote regelmaat worden gebruikt om het kerkgebouw schoon te houden. Toch werden onder drie kerkgebouwen (Warmond, Wassenaar en Waddinxveen) tijdens de winterinspectie daadwerkelijk overwinterende vleermuizen aangetroffen.

Te Warmond werden in grafkelders onder een kerk in de winter 1995/96 drie baardvleermuizen en twee watervleermuizen gevonden. De aanwezigheid van de baardvleermuizen is, regionaal gezien, leuk te noemen, omdat ze al een aantal winters geheel ontbreken tussen de vele honderden vleermuizen die in

Grootoorvleermuizen overwinteren, behalve in ondergrondse ruimten, waarschijnlijk ook regelmatig in andere (onverwarmde) delen van kerkgebouwen.
Foto Kees Mostert

Grootoorvleermuis hangend in van boven dichtgestopte pijp in keldergewelf onder een kerk. Foto Kees Mostert

bunkers in de duinstrook tussen Den Haag en Katwijk overwinteren.

In een paar grote ondergrondse ruimten onder een kerkgebouw in Wassenaar was de grootste eer te behalen. Tijdens de meest recente wintertelling (1996/97) werden hier 24 vleermuizen aangetroffen, en wel 12 watervleermuizen, 9 baardvleermuizen en 3 gewone grootoorvleermuizen.

Tenslotte werden onder een kerkgebouw in Waddinxveen in de winters 1993/1994 twee gewone grootoorvleermuizen in winterslaap aangetroffen.

Bovengronds

Bij toeval werd een kerktoeren in Alblasserdam gedurende de winterperiode bezocht, op 13 februari 1996. Tijdens het bezoek werden naast tientallen verse keutels en een aantal afgebeten vliedervleugels onverwachts drie overwinterende grootoorvleermuizen halverwege de kerktoeren aangetroffen.

Deze dieren waren weggekropen tussen houtschotten en oud gesteente, in een relatief droge, maar wel koude en tochtvrije ruimte.

Al enkele winters inspecteren we op Voorne een klein kerkgebouwtje uit de Tweede wereldoorlog, dat al vele jaren in gebruik is als opslagruimte. Het gebouw is tamelijk vochtig en vertoont op een aantal plaatsen scheuren en spleten. Hier werden in de winter van 1994/95 in totaal drie watervleermuizen en drie grootoorvleermuizen in winterslaap aangetroffen.

Deze waarnemingen kunnen er op wijzen dat kerkgebouwen vaker overwinterende vleermuissoorten herbergen, die geacht worden in ondergrondse ruimten te overwinteren. Een niet onbelangrijk detail hierbij is dat de kerktoeren in Alblasserdam niet werd verwarmd. Vooral grootoorvleermuizen zouden wel eens op veel meer plaatsen in kerkgebouwen kunnen overwinteren, omdat deze soort minder hoge eisen stelt aan de luchtvochtigheid en de temperatuur dan de *Myotis*-soorten.

De literatuur

Er zijn ons maar een paar eerdere gevallen bekend waarbij overwinterende vleermuizen in ruimten onder kerkgebouwen werden aangetroffen. In Noord-Brabant is bijvoorbeeld het overwinteren van enkele grootoorvleermuizen waargenomen in een ruimte onder de kerk te Hank. Van enkele kerkgebouwen is bekend dat ze door dwergvleermuizen en laatvliegers worden gebruikt om te overwinteren. Ze zitten dan meestal in nauwe spleten tussen balken en gesteente op de zolder op tamelijk droge plaatsen in het gebouw (Bekker & Mostert 1995; Kapteyn 1995). Meldingen van andere overwinterende soorten in kerkgebouwen zelf zijn tot nu toe uiterst schaars. Alleen in de kerktoeren van Veere is éénmaal een overwinterende watervleermuis en vervolgens éénmaal een grootoorvleermuis aangetroffen in scheuren in de muren van de kerktoeren (Bekker & Mostert 1995).

In Noord-Holland zijn aanwijzingen dat een deel van de watervleermuizen de zomerverblijven in de kerken van Spanbroek en 't Veld niet verlaat, maar hier blijft overwinteren (Kapteyn 1995); er zijn hier echter geen waarnemingen gedaan van daadwerkelijk overwinteren-

de dieren. Ook is er een waarneming van twee grootoorvleermuizen in een kerkgebouw in Middenmeer, die vermoedelijk zijn ontwaakt uit hun winterslaap nadat de kerk werd opgewarmd.

Aanbevelingen

Uit bovenstaande resultaten blijkt dat het zinvol kan zijn om tijdens kerkzolder-inspecties in de zomermaanden ook te informeren naar eventuele ondergrondse ruimten. Ook is het aan te bevelen om in de wintermaanden kerkgebouwen te inspecteren op overwinterende vleermuizen, vooral wanneer die gebouwen niet worden verwarmd. ➤

Literatuur

- Bekker, J.P. & K. Mostert, 1995. Vleermuizen in Zeeland. Een balans anno 1994. Arch. Kon. Zeeuwse Gen. 1995: 77-122.
 Kapteyn, K., 1995. Vleermuizen in het landschap. Over hun ecologie, gedrag en verspreiding. Schuyt & Co, Haarlem.
 Mostert, K., R. van der Kuil & J. Wondergem, 1996. Vleermuizen op kerkzolders in Zuid-Holland. Zoogdier 7(3): 12-19.

Kees Mostert, Rudy van der Kuil
 & Jan Wondergem, p/a Palamedesstraat 74, NL-2612 XS Delft